

Hafnia Hodierna

Eller

Udførlig Beskrivelse

om den

Kongelige Residentz - og Hoved - Stad

Kiøbenhavn,

1748

Uddrag

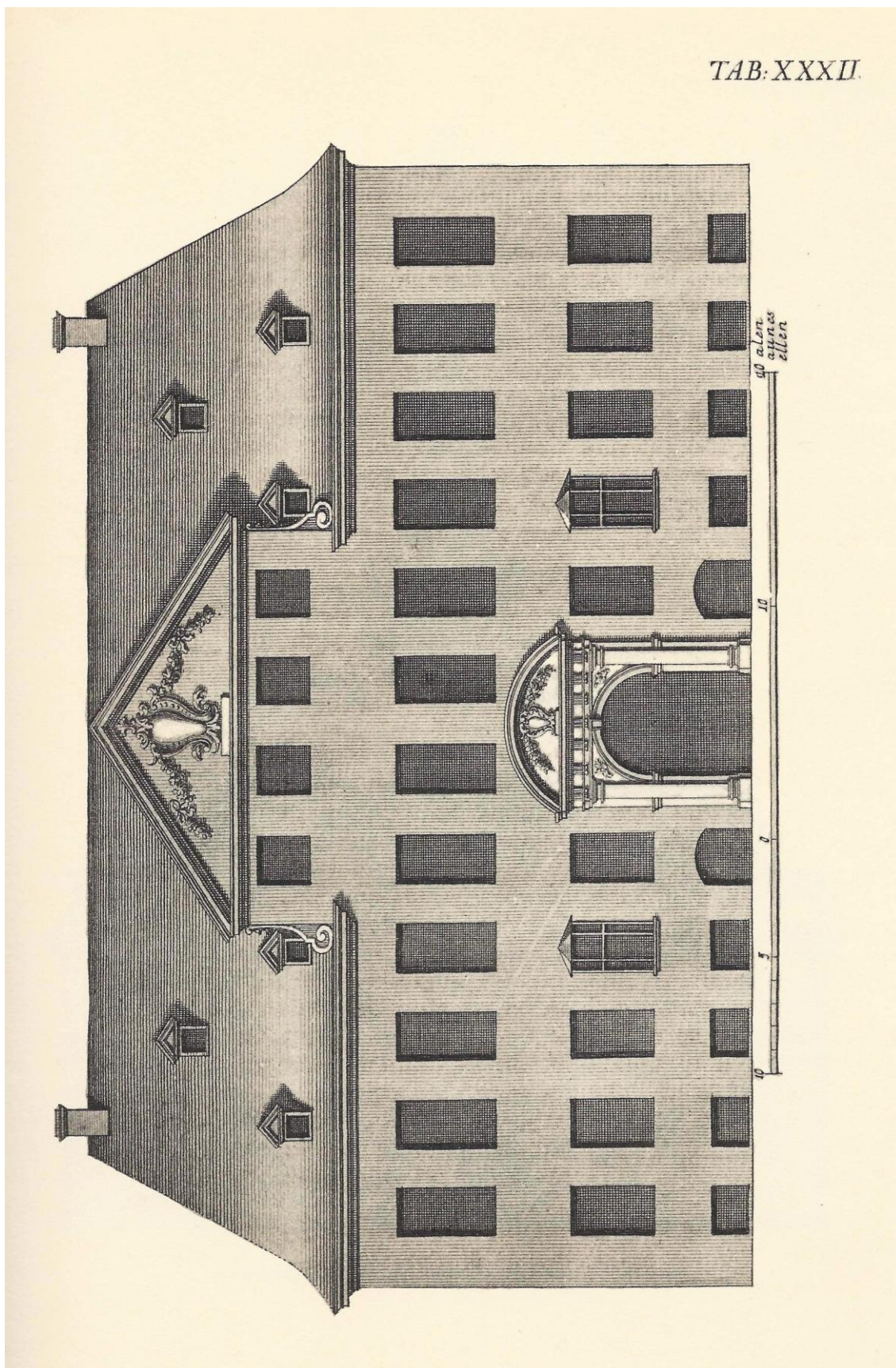
Stadens Rådhus på Gammel Torv Nytorv, Slutteriet, Graabrødre Torv, Marechals
Gaarden. Kiøbmager - Gade

Cap. III.

Handler om de Merkværdigheder, der findes ved de offentlige verdslige Bygninger i
Staden, og forestille tillige endeel private Paladser og ziirlige Borger - Huuse, som
findes derudi.

Ey langt fra Hans Excellence, Herr Geheime Raad von Holsteins Gaard ser man paa samme Side et anseeligt Huus, som af dets forige Eyere, Fru Geheime - Raadinde Harboe, er stiftet og givet til fri Beboelse for en Deel Enker af Stands - Personer, hvilke i dette Huus hver for sig ey allene have frie anstændige Værelser og øvrig Beqvemmelighed, som til Husholdning er fornøden, men nyde endog aarlig en vis Pension i rede Penge, hvoraf de kand have deres øvrige sømmelige Udkomst og Underholdning. Efter Stiftelsens Indhold skal Enkerne, som nyde denne Douceur, være indfødde Danske eller Norske. Denne Dame har ey allene med denne, men endog ved en anden lige Stiftelse i Jydland for Jomfruer af Stand og Rang, som begge for faa Aar siden ved hendes Testamente ere anordnede, giort sig navnkundig, og sin Erindring Udødelig.

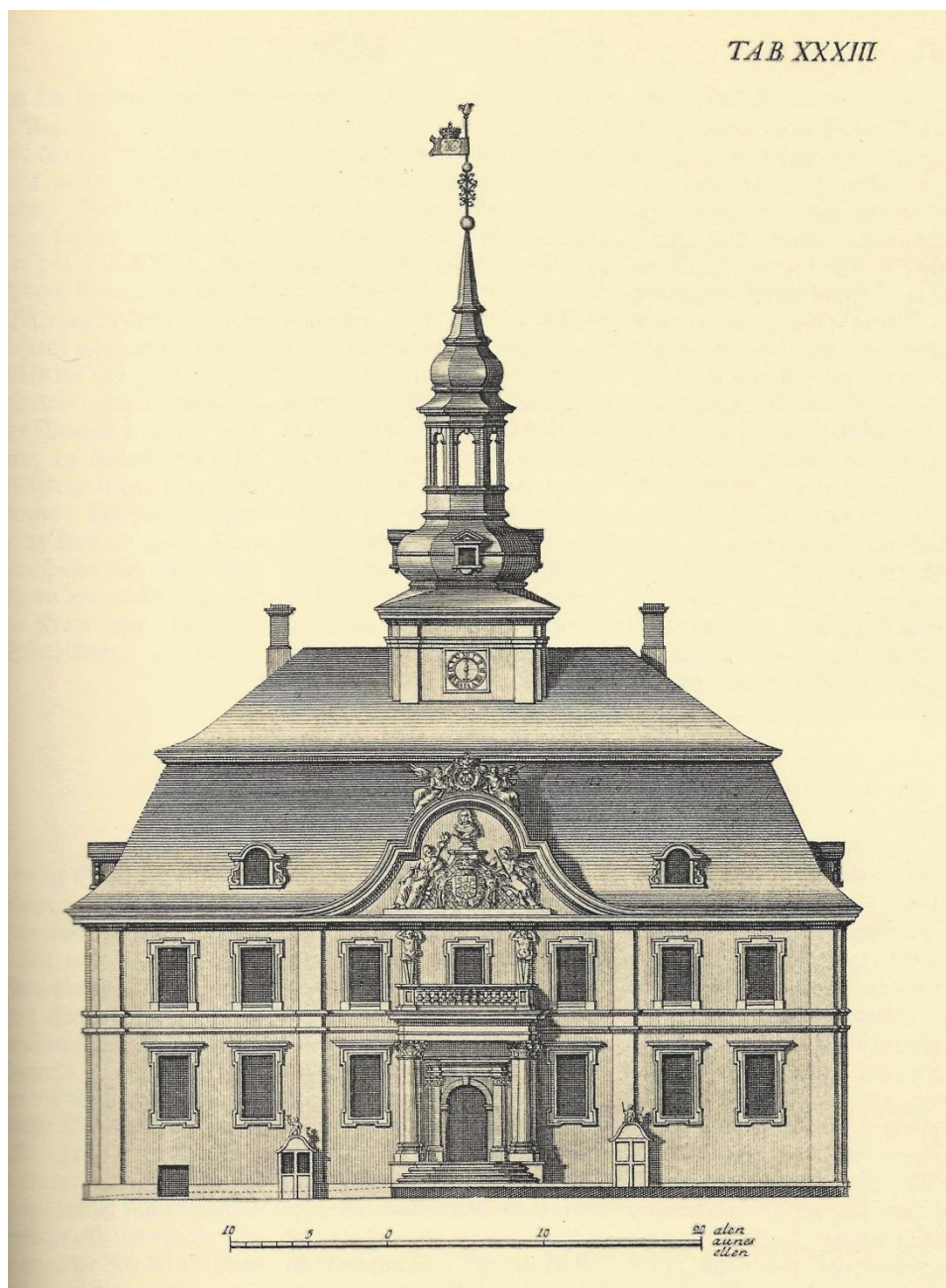
Tvers over for Hans Excellence, Herr Geheime Conferenz - Raad von Holsteins Gaard, sees i samme Gade, Hans Excellence Hrr Geheime Conferenz - Raad og Stifts - Befalings - Mand over Lolland og Falster, von Rabes Gaard, som Tav. XXXII er forestillet. Denne Gaard er af en bekiendt Handelsmand her i Staden, navnlig Edinger, opbygget, og efter hans Død købt af nu værende Eyere. Gaarden er af temmelig stort Begreb, og indeholder ziirlige og bekvemme Værelser.

Tav. XXXII von Rabes Gaard (måske Prinsens Palæ idag Nationalmuseet)

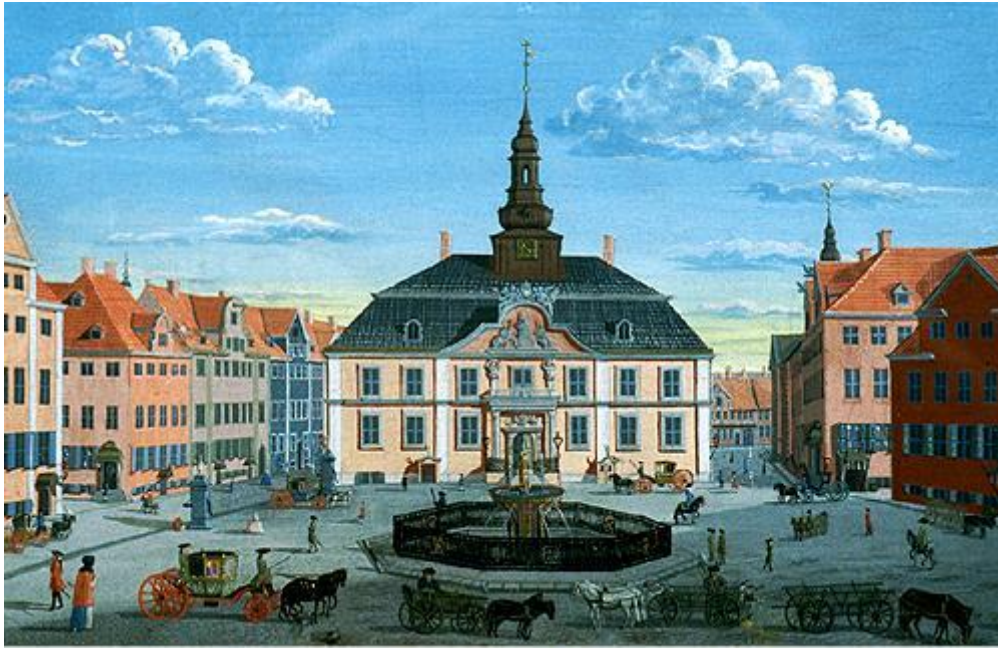
Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Dernæst betragte vi Stadens Raadhus, en stor og anseelig Bygning, der ligger fri imellem to store Torve, gammel og nye Torv kaldede. Bygningen er, saaledes som den nu sees, efter Ildebranden Aar 1728 gandske af nye opbygget, dog har man betient sig af en Deel af det forriges gamle Fundament. Den side af Raadhuset, som vender imod gammel Torv, er paa Tav. XXXIII, af bildet. I dens Fronttispice sees adskilligt Bildthugger - Arbejde, forestilliende Hans Majestets Høysalig KONG Christian den Siettes Bryst - Billede; under samme det Kongelige Vaaben med fine Vaabenholdere, og derhos tvende siddende Billeder, et paa hver Side af Vaabenet, som forestille Forsigtighed og Retfærdighed. Oven paa Fronttispicen sees Hans Majestets Navn en chiffre med den Kongelige Krone over, baaren af tvende Sindbilleder.

Tav. XXXIII Københavns Rådhus

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Nedbrændte 1795

Paa denne Side er en anseelig Fri - Trappe aaben paa alle tre Sider, oven paa en rummelig Plads, som med et kunstig udarbejdet Jern . Gitter . Verk omgiven. For Hoved - Indgangen er et ziirligt Steen - Portal, med tvende friestaaende Romerske Piller, som bære en Balcon, der er for det middelste Vindve i det andet Stokverk. Fra forbemeldte Frie - Trappe træder man ind i en stor Sal, som egentlig tiener til offentlig Samlings - Plads for alle dem, der have noget for Raadet at anbringe. For Ildebranden Anno 1728 saa man her alle Danske Kongers Skilderier, fra Kong Dan af, indtil Kong FRIDERICH den Fierde, incl., blant hvilke de ældste, nemlig fra Kong Dan indtil Kong CHRISTIAN den Fierde, vare Anno 1674 i Augusto forærede til Raadstuen af den store og berømte Rigets Cantzler, Græve af Griffenfeld; men de forgik alle i Ildebranden;

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

dog har Magistraten i deres Sted siden faaet andre samlede igien, saa Tallet paa Kongerne af den Oldenborgske Stamme er bleven completeret igien. Man finder og her adskilligt Kæmpe - Gevær, store Slag - Sværd og deslige, som er en Rest, der fra forige Ildebrand blev reddet.

[klik her](#)

Fra denne Sal træder man nogle Trapper - Trin op til et Gallerie, fra hvilket Kongelige Forordninger og andet, som Borgerskabet skal kundgøres, bliver oplæst og forkyndet for den i Salen forsamlede Almue. Fra

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

dette Gallerie kommer man ind i Raadets sædvanlige Forsamlings - Stue, et stort og anseeligt Værelse, hvor Ober - Præsident, Borgemestere og Raad, nogle gange om Ugen forsamle sig, for at raadslaae om Byens Tarv, og for at afgjøre en og anden Ting, Byen og dens Borgerskab angaaende. Et Stykke af dene Stue er ved Indgangen afsondret fra den øvrige Deel ved en Balustrade, hvor den gemene Mand, baar nogen for Raadet indkaldes, har sin Plads, at de ey skal trænge sig for nær ind på Assessorerne. Dette Værelse er ziirlig betrokket, og Loftet med kostbart og smukt Stuccatør - Arbeide prydet. I denne Sal forsamler sig nogle gange om Aaret den i første Capitel omtalte Commision over Stadens Brand - og Vand - Væsen, naar noget forefalder, i en eller anden af disse Indretninger, at anordne og afgjøre.

Næst ved denne Sal er Stadens Archiv og Raadhusets Bibliotheque, hvilke begge i den ulykkelige Ildebrand 1728 meget ere blevne formindskede; dog bliver Bibliotheqvets fra Aar til andet anseeligere og større. Det indeholder blant andet en Deel Manuscripter, mestendeel Staden og Raadhuset angaaende; især kand man her see en deel tilforladelige Afregninger af taden, bestaaende ey allene i generale Kort over heele Byen, men endog speciale Kort over hvert Qvarteer især, Vandleddningerne i hvert Qvarteer, og andre merkverdige Indretninger.

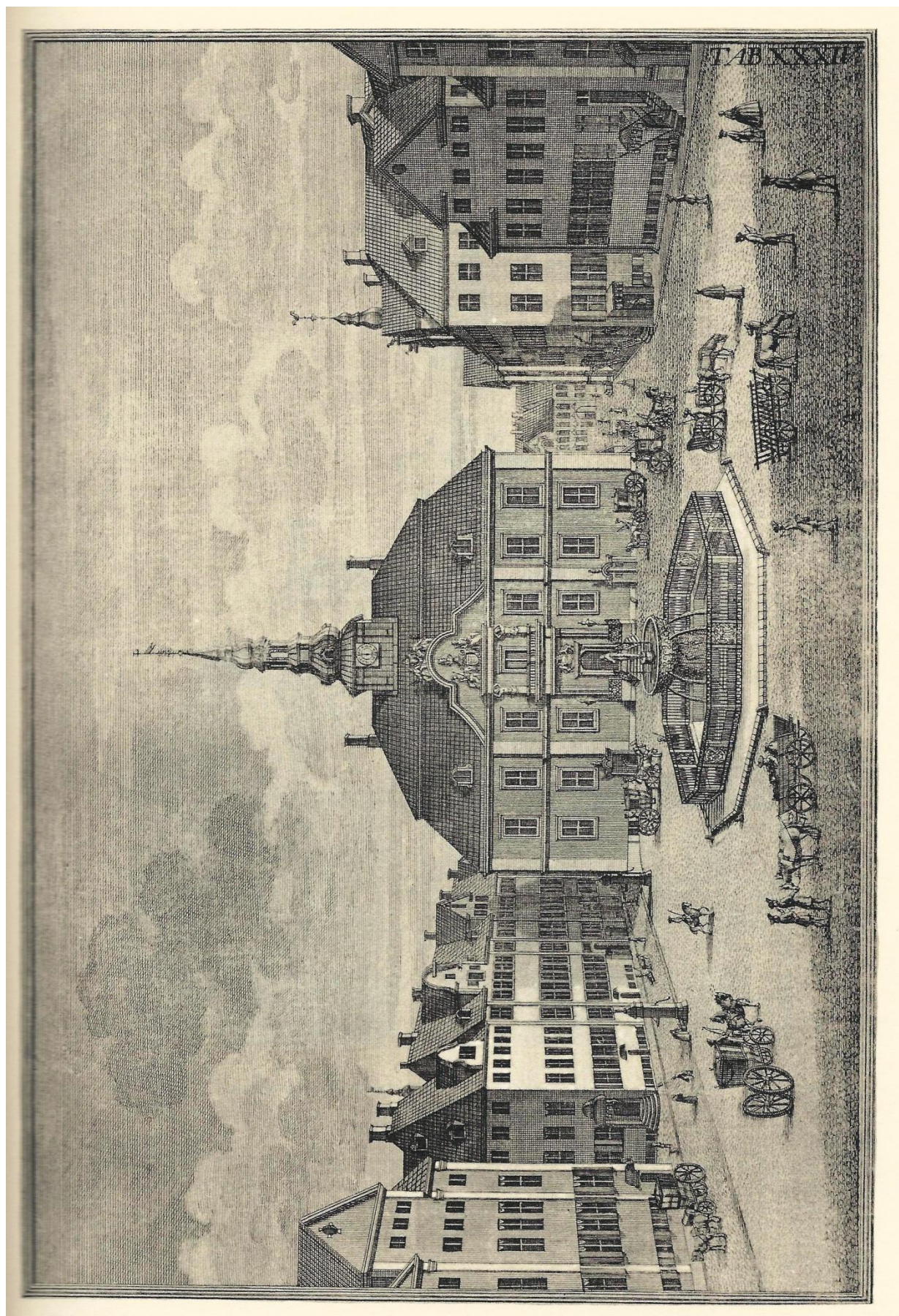
Det største og anseeligste Værelse i Raadhuset er den saa kaldede 32 Mænds Sal i det andet Stokverk. Hvoraf disse 32 Mænd have deres Oprindelse, kand sees af det første Capitel anførte Diploma af Høylovlig Kong FRIDERICH den Tredie. Samme 32 Mænd forsamles paa denne Sal, saa tit som de dem paaliggende Forretninger udkræve.

Paa denne Side af Raadhuset har man en herlig Udsigt til førømmeldte Gammel Torv, som jeg paa hosstaaende Blad, Tav. XXXIV. i Prospect har forestillet, ligesom Pladsen omtrent lige over for Raadhuset, falder i Øynene.

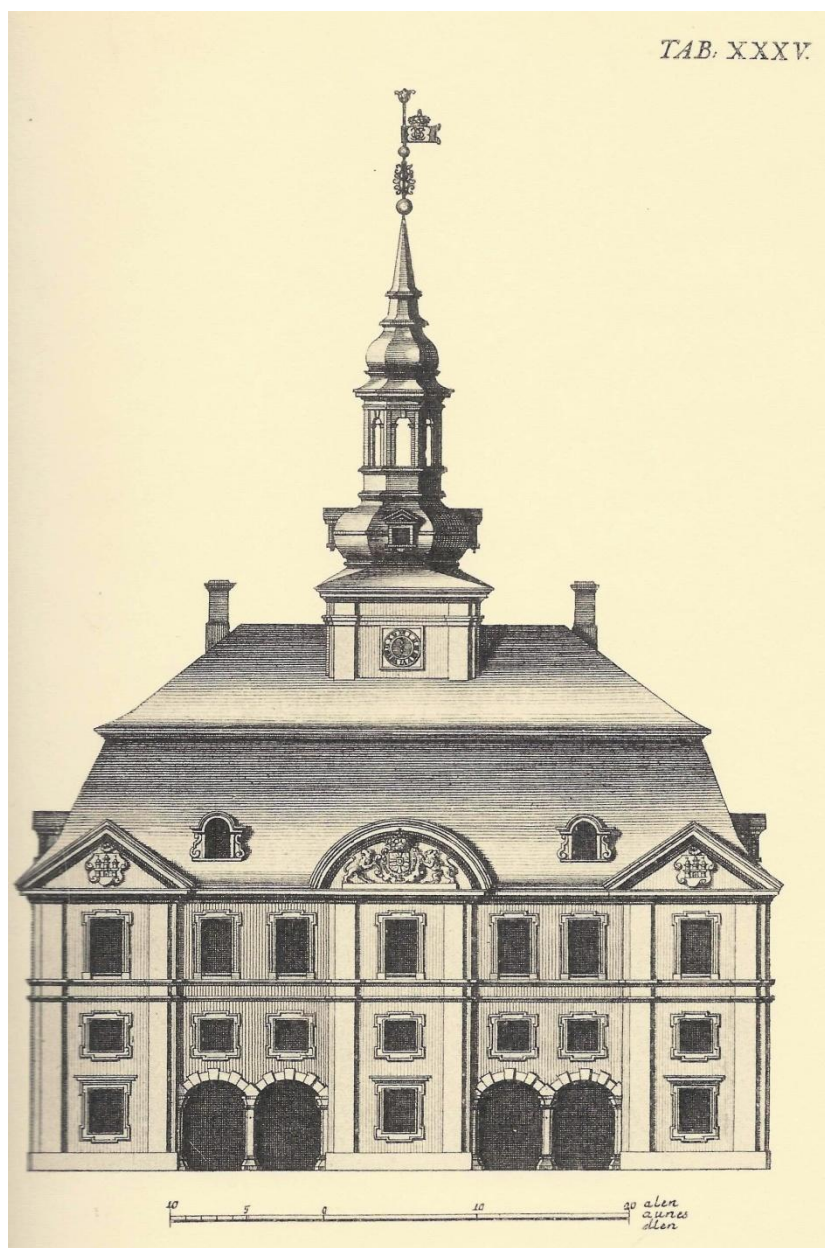
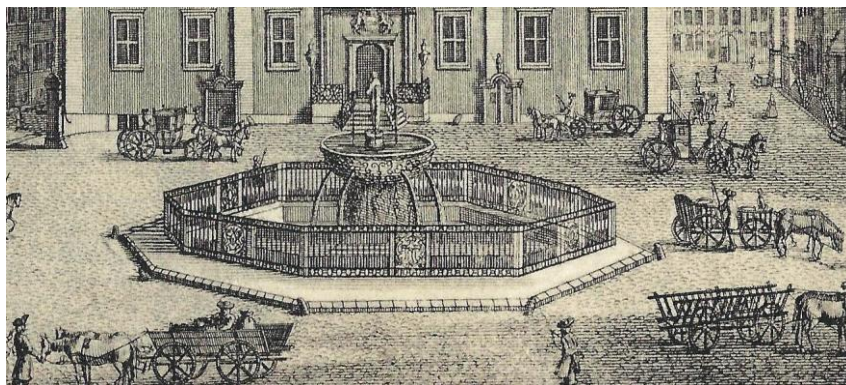
Midt paa dette Torv seer man den herlige og kostbare Fontaine, som Anno 1634 er begyndt at bygges, og hvilken med magfoldige Zirater af stærkt forgyldt Kobber er prydet. Øverst derpaa seer man et Billede af Kobber, over og over forgyldt, forestillende Kierligheden, hvilket, tillige med en Deel andre Billeder, giver Nat og Dag uden Ophold overflødigt Vand fra sig. Det kunstige og kostbare Jern - Gitterverk, som er omkring dette Vandspring, er i Høylovlig Kong FRIDERICH swb Fierdes Tid bekostet og indrettet.

Tav. XXXV. forestiller Raadhuset, saaledes som det viser sig imod Nye - Torv. Denne Facade er ey saa ziirlig, som den anden imod Gammel - Torv. dog er den en anseelig Prydelse for denne Plads, hvis Nørre Side den aldeeles indtager.

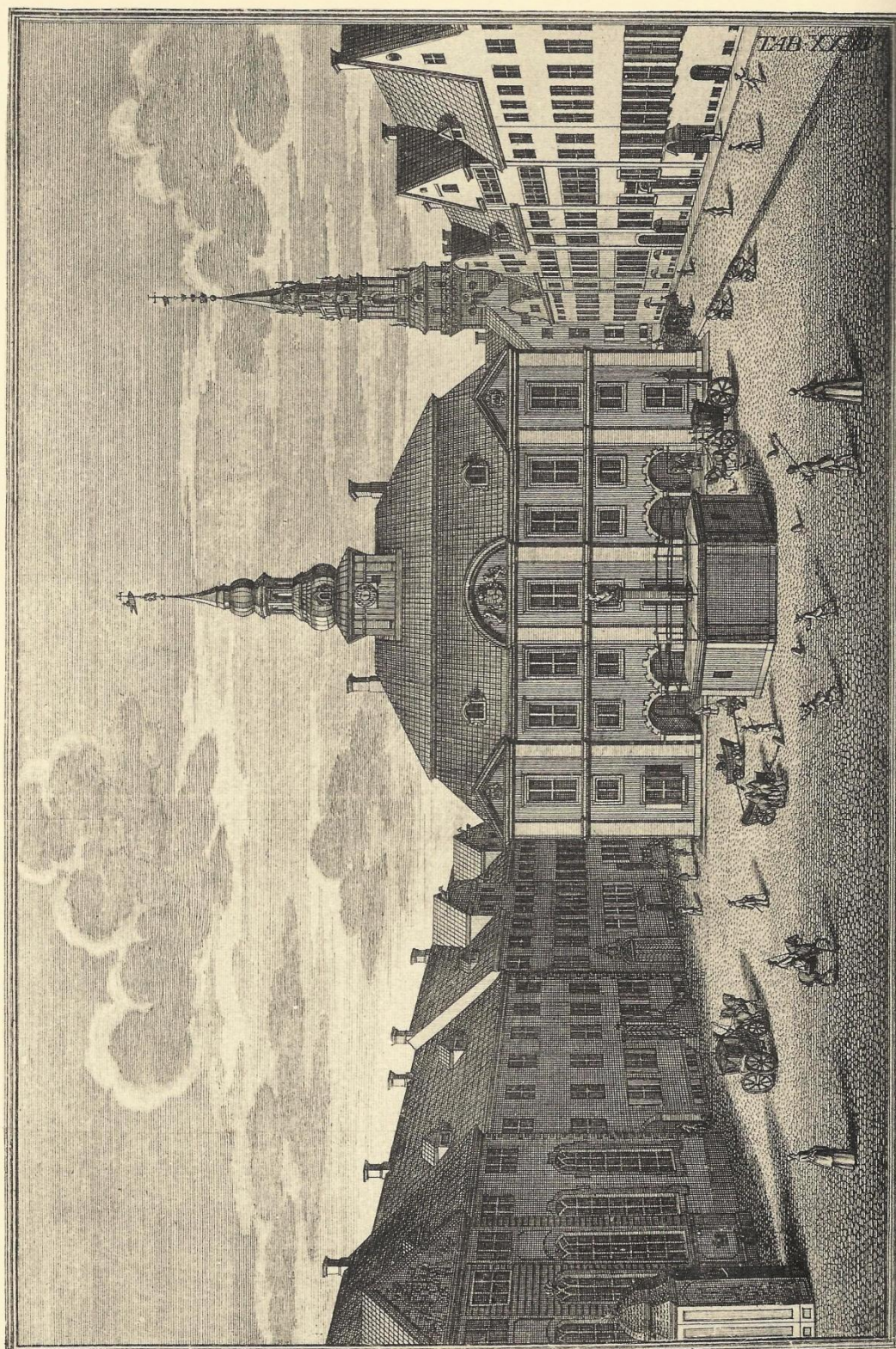
Nye - Torv er saavel som Gammel - Torv med store og skønne Bygninger omgivet, det falder saaledes i Prospect i Øynene, som det Tav. XXXVI. viser sig. Midt paa Pladsen er et stort Echausaut for faa Aar siden af Grundmuur opført, hvor Dommene blive fuldbragte over de Misdædere, som henhøre under Stadens Jurisdiction.

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Tav. XXV.

Tav. XXXVI

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

I en liden Gade, næst ved Nye - Torv sees det store Huus, som gemeenlig kaldes Slutteriet, og hvoraf paa Tav. XXXVII. vises den foreste Facade. Denne Bygning er i Høysalig Kong FRIDERICH den Fierdes Regierings - Tid opført, for at tiene til Stadens offentlige Arrest - Huus. Det er til denne Brug beqvem indrettet; thi, som samme ey allene bruges til grove Misdæderes Bevaring, men endog til skikkelige og brave Borger - Folkes Arrest. som for Gields Skyld eller andre Forseelser kand geraade i Fortred, saa ere og Værelserne paa en efter en hvers Stand og Forseelse conform Maade indrettede, saa at det sidste Salgs Arrestanter med skikkelig Værelser ere forsynede, der med de førstes ey have nogen slags Sammenhæng.

(Indtil 1872 kunne kreditorer sende en skyldner i gældsfængslet, også kaldet slutteriet, hvis han ikke kunne eller ville betale sin gæld. Men opholdet kunne antage en lidt anden karakter end det rene pressionsformål. Indtil konkursloven af 1872 kunne skyldnere risikere at ende i gældsfængsel, hvis de ikke ville eller kunne betale deres gæld.

Men man skulle som kreditor tænke sig om, inden man lod sin skyldner indsætte i fængslet eller slutteriet, som det hed - kreditor måtte selv betale for den indsattes forplejning.

Allerede siden middelalderen kendte man til gældsfængler, som da var den eneste måde at få skyldnere til at betale deres skyld.

Man kendte ikke til forskellige former for pant eller anden sikkerhedsstillelse - låneforhold beroede udelukkende på personlig tillid, og svigtede den, kunne udsigten til at miste sin personlige frihed være den eneste måde, man kunne få vrangvillige debitorer til at betale deres gæld.

Christian den Femtes Danske Lov fra 1683 indeholdt bestemmelse om, at personer på kreditors foranledning og for hans regning uden tidsbegrænsning kunne hensættes i gældsfængset, dog mod betaling af indsattes underhold, en halv lod sølv pr. uge og det samme til fængslet.

Hunger og mangel

Men der var ingen regler for, hvornår disse underholdspenge skulle betales, så den indsatte måtte ofte vente længe på at få sine fornødenheder, og han måtte således ofte "lide Hunger og Mangel".

I 1820 bestemmes det derfor, at pengene skulle betales for en uge forud - i modsat fald ville fangen blive sat fri.

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Københavns gældsfængsel, eller slutteriet, lå i Slutterigade mellem Nytorv og Hestemøllestræde lige ved siden af råd- og arresthuset på Nytorv. Huset bruges i dag af Københavns Byret og har stadig tremmer for vinduerne.

Det to ejendomme er forbundet med en buegang over gaden, som byens borgere passende døbttes "Sukkenes Bro", et passende navn, når man tænker på de mange, som efter domfældelse førtes gennem passagen til hensættelse i fængslet på den anden side af gaden.

Festlige sammenkomster

De indsatte i gældsfængslet betragtedes ikke som "normale" kriminelle fanger og kunne frit arrangere sig i cellerne med festlige sammenkomster. Mange anså stedet som en mulighed for i en periode at slippe fri for plagsomme kreditorer og endda slippe af på deres regning. Selve fængslet var i modsætning til almindelige celler lyst og venligt og for mange en mere behagelig bolig end den hjemlige - kun jerngitteret for vinduerne afslørede, at det var et fængsel.

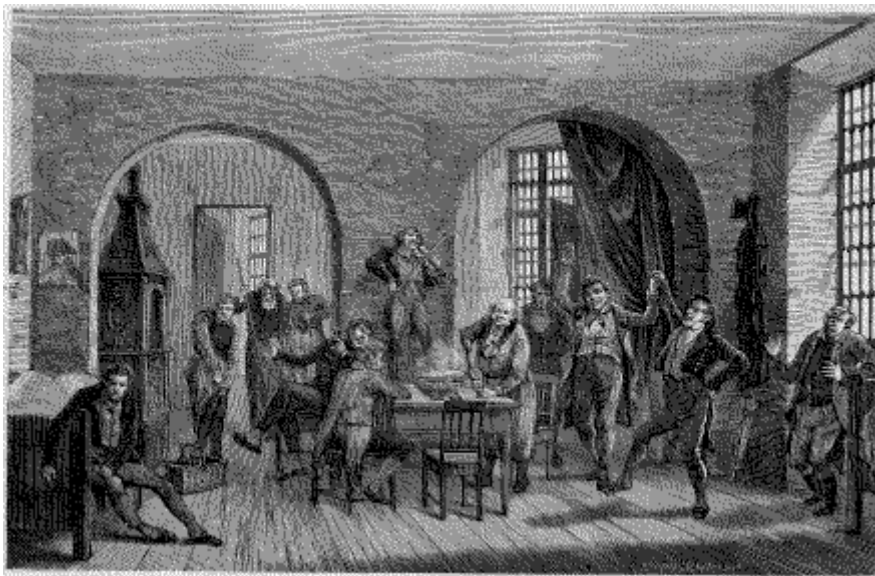
Munter stemning

Der kunne være en munter stemning, når de indsattes slægtninge og venner, ofte af begge køn, kom på besøg i slutteriet.

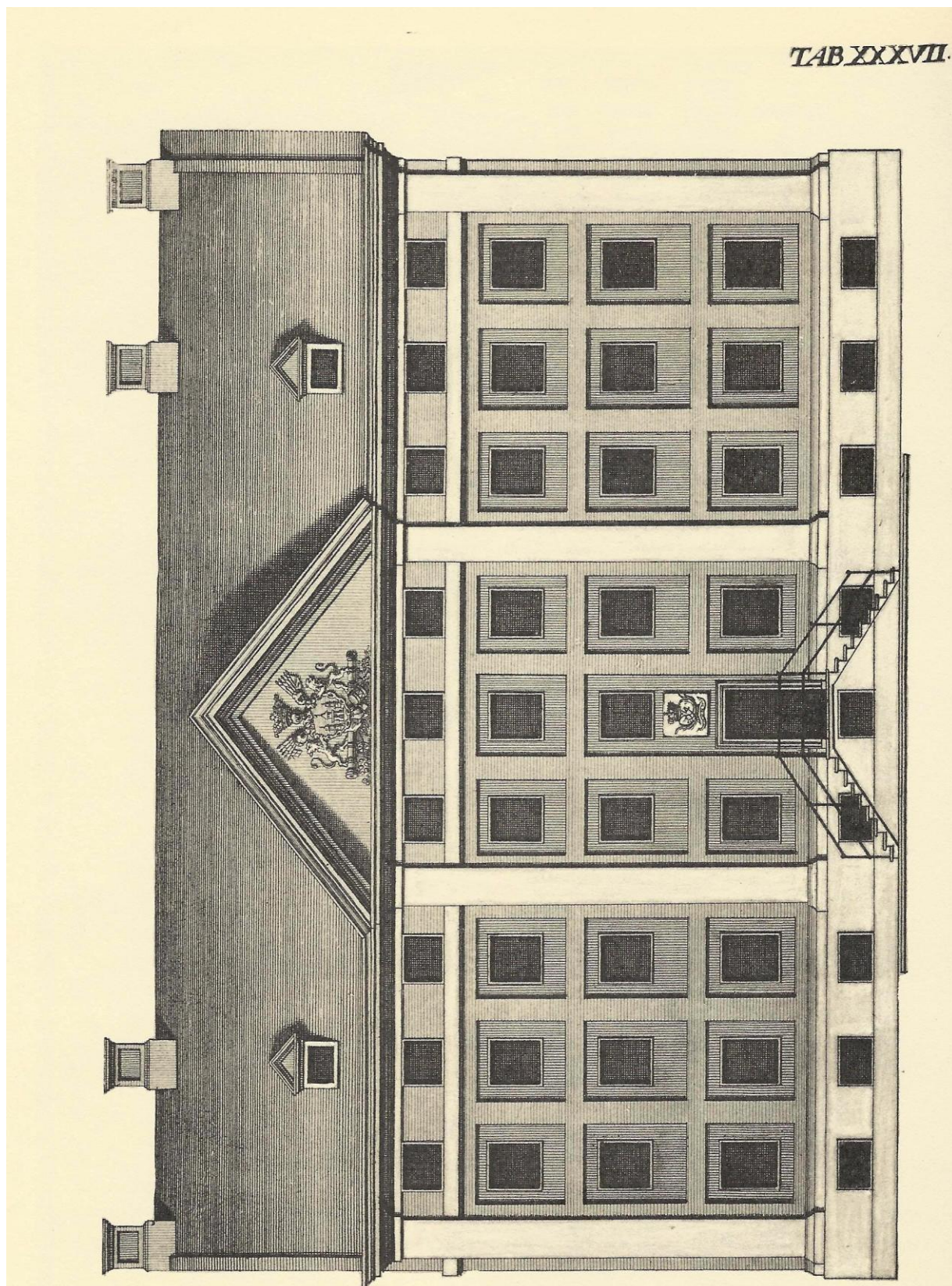
Der holdtes musikaftener, og den fyldte punchebolle skabte munterhed og glade sange, altsammen noget, der kunne høres ude på gaden gennem de åbne vinduer.

I "Kinafarerne" af P.A. Heiberg prises livet i fængslet i en sang, og et billede af livet indenfor murerne får man i Thomas Overskous "En Fødselsdag i Slutteriet".

Så fængselslivet har ikke altid været en ubehagelig oplevelse; for nogle har ordene over indgangen "For Almeensikkerheden" givetvis haft en helt anderledes mening end den, der har været fængsels-opholdets oprindelige hensigt.)

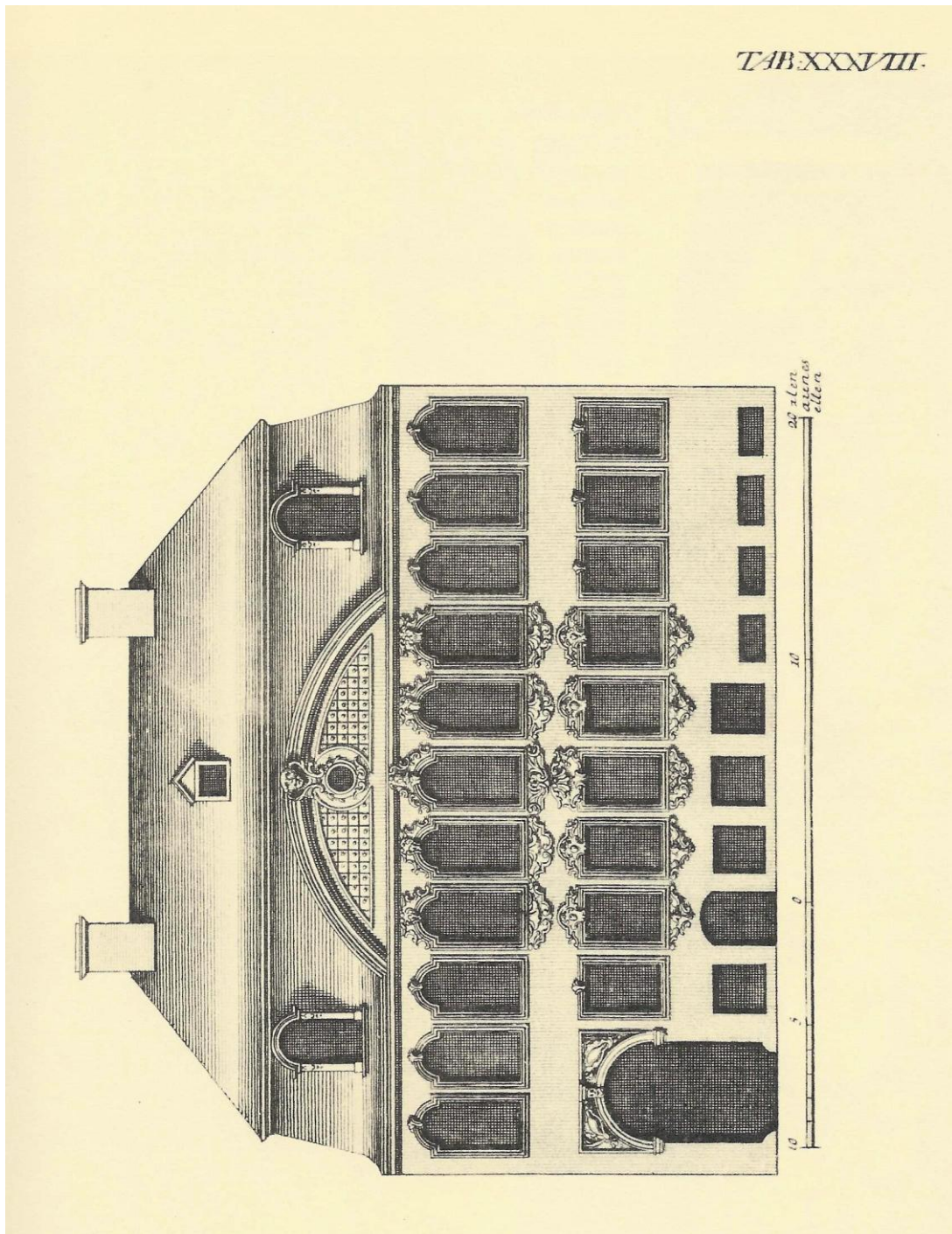
Indsatte i Slutteriet

Tav. XXXVII. Slutteriet i Slutterigade, Københavns Gælds-fængsel i dag Købehavns Byret

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Paa Vester - Gade, som løber fra Gammel - Torv ned imod Volden, er et stort Borger - Huus, hvis Facade for sin Ziirligheds Skyld, paa Tav. XXVIII. er aftegnet

Tav. XXXVIII. Borgerhus i Vestergade

Dernæst betragter vi det saa kladede Graabrødre - Torv, som paa næststaaende Tav. XXXIX i Prospect er forestillet. Dette Torv har sit Navn af et Franciscaner - Kloster, som i fordum Tid Tid har staaet paa en Deel af swr'ta Grund, og som gemeenlig er bleven kaldet Graabrødre - Kloster; Men ellers er dette Torv nu

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

omstunder mere bekendt under det Navn Ulfelds Plads, som det gemeenlig tillegges, hvis samt den paa Pladsen oprettet Steen - Støtte Oprindelse, enhver af Historien bekendt.

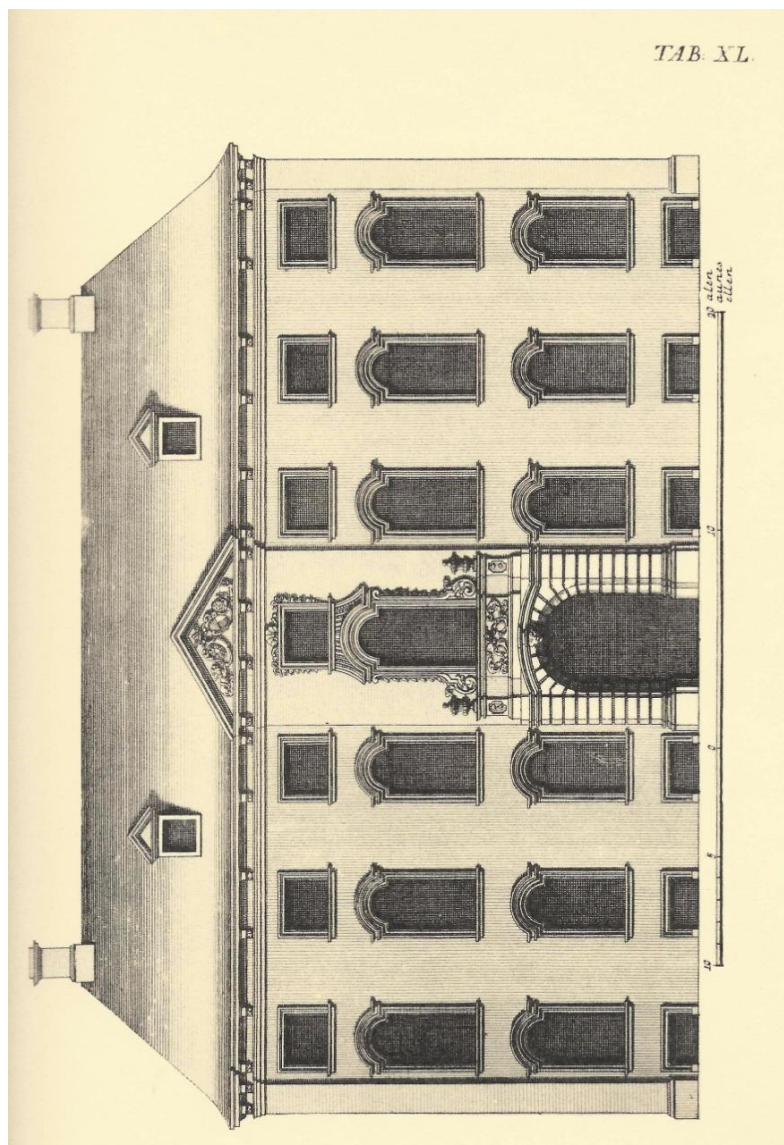

Tav. XXIX Graabrødre - Torv el. Ulfelds Plads

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Fra Graabrødre - Torv vende vi os til Kiøbmager - Gaden; En Gade, som efter Herr. Baron Holbergs Beretning i Hans Danmarks Riges Historie Tom 1. pag. 654, i det 15 Seculo har havt Navn af Kiøbmanger - Gade. Den er langs igennem paa begge Sider prydet med store og anseelige Bygninger, iblandt hvilke vi vil nævne nogle faa, som ere følgende:

Først den Kongelige Gaard, som gemeenlig kaldes Marechals - Gaarden. hvilken jeg paa Tav. XL. forestiller. Denne Gaard er stor og af rummelige Begreb; den blev kjøbt af Høysalig Kong CHRISTIAN den Siette, da Hans Majestet, tillige med det gamle Kongelige Residentz, lod afbryde alle andre Huuse, som stode paa Slot . Holmen og iblant andre den Gaard, som i mange Aar tilforn havde tient Ober - Hof - Marechallen til Beboelse; hvorfore denne, som af Particuliere efter Kiøbenhavns Ildebrand var opbygget, blev i Høystbemeldte Herres Tid Ober - Hof - Marechallen til sin Boepæl indrømmet, og derefter beholdt det Navn af Marechals - Gaard, omendskiønt den nu omstunder ey bebooes af Ober - Hof - Marechallen, som har sine Værelser paa det Kongelige Residentz - Slot Christiansborg. Paa dette Sted har tilforn staaet den Gard, som forud af den berømte Rigets Store - Cantzler Griffenfeld har været beboet.

Tav. XL. Marechals - Gaarden Kiøbmager - Gade

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

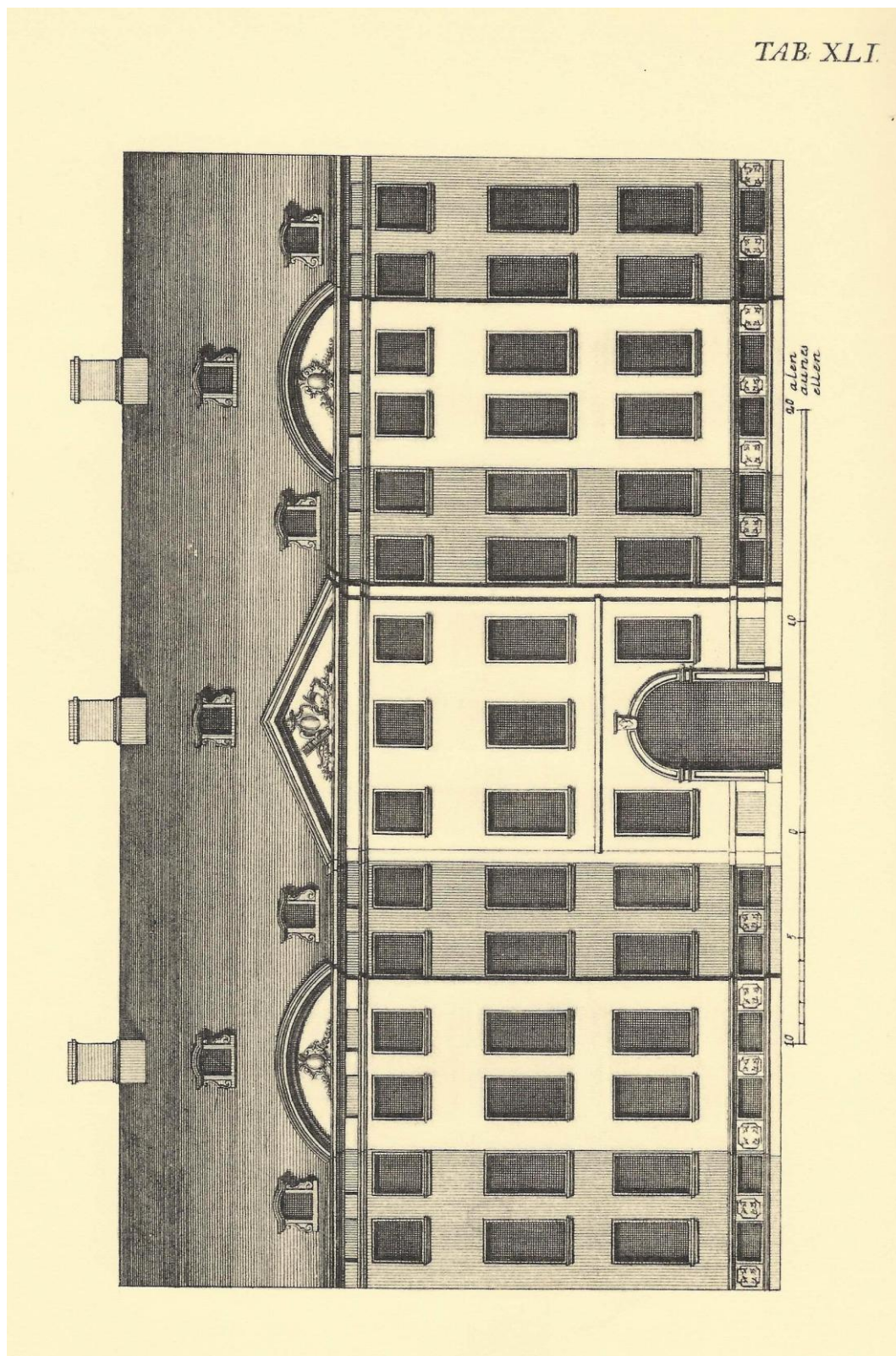
Marechalsgaarden (Marskalsgården) idag Købmagergades Postkontor.

Paa den anden Side af Gaden, næsten lige over for førømtalte Gaard, seer man en Bygning af stor Anseelse og Begreb, som nyeligen af en af Stadens fornemme Borgere er opført; hvis Facade paa Tav. XLI, er forestillet.

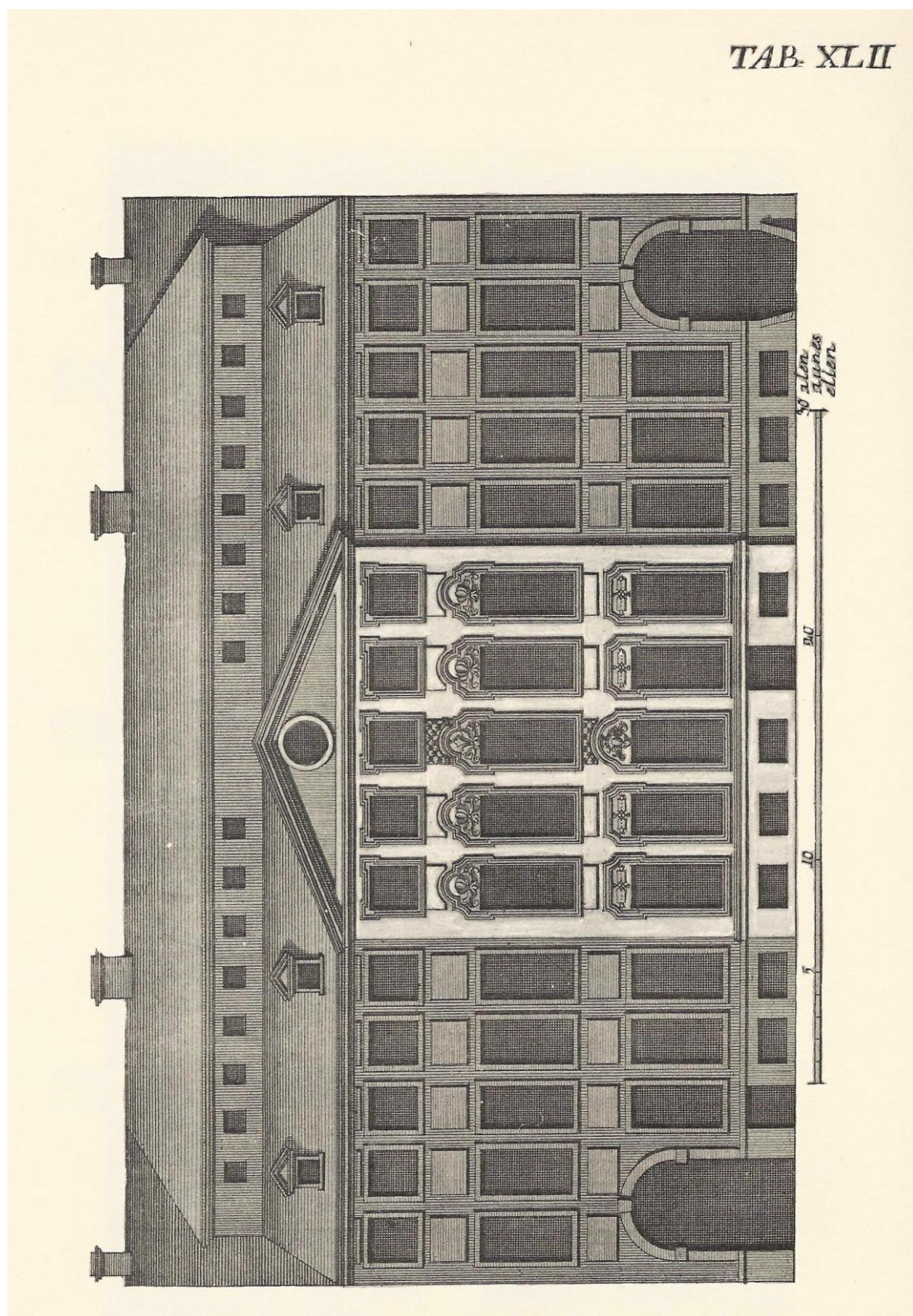
I en liden Tver - Gade, som støder til Kiøbmager - Gade, kaldet Klare - Boederne, at et Kloster, som der i gamle Dage har staaet, finder man og et stort og meget anseeligt Borger - Huus, hvis Facade paa Tav. XLII. er forestillet.

Klare - Boderne 3 i dag.

Tav. XLI Købmagergade

Tav. XLII. Klare - Boderne 3.

Uddrag af Laurids de Thurah - Hafnia Hodierna udgivet 1748

Købmagergade